

Di tích lịch sử “Cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được”

(Thôn 3, xã Bình Triều, huyện Thăng Bình, tỉnh Quảng Nam)

LÝ LỊCH DI TÍCH:

1. Tên gọi di tích: Cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được.

2. Địa điểm và đường đi đến:

Đài tưởng niệm cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được tọa lạc tại thôn 3, xã Bình Triều, huyện Thăng Bình, tỉnh Quảng Nam.

Từ ngã tư Hà Lam, đi về hướng Đông theo Tỉnh lộ ĐT613 khoảng 5km là đến di tích. Di tích nằm cách Chợ Được khoảng 300m và đối diện với trạm y tế xã Bình Triều.

3. Sự kiện lịch sử:

Đầu tháng 9 năm 1954, quân địch đã tiếp quản xong ở Thăng Bình. Ngày 4/9/1954, tên Trần Hải - đại đội trưởng đội 4, tiểu đoàn 611 đóng tại Chợ Được đã dẫn một trung đội lính đi chặt cây dương liễu để sửa chữa cầu Bàu Bàng, trên đường 16 (106) cũ (nay đường ĐT 613), để thông tuyến đường về Thị trấn Hà Lam, quận lỵ Thăng Bình.

Bọn lính của tên Trần Hải ngang nhiên chặt cây của nhân dân mà không cần sự đồng ý của họ. Anh Nguyễn Hề (là chủ cây) được tin liền đến nơi đấu tranh đòi chúng bồi thường thiệt hại. Đồng bào thấy vậy cũng kéo đến mỗi lúc một đông, cùng nhau hiệp lực đấu tranh, đòi chúng phải bồi thường cho anh Hề 20.000 đồng. Trước khí thế đấu tranh hùng hực của nhân dân, tên Trần Hải nhận lời và bảo anh Hề xuống đồn Chợ Được nhận tiền, nhưng nhân dân đòi tên Hải phải bồi thường tại chỗ. Tên Hải không những không bồi thường tiền cho anh Hề mà còn hung hăng ra lệnh cho quân lính nổ súng, bắn loạn xạ vào làng xóm, xung quanh ruộng đồng, ném lựu đạn vào nhân dân làm chết và bị thương một số người đang dậm lúa trên đồng.

Phần nộ tội ác của kẻ thù, nhân dân liền khiêng những người chết và bị thương lên đôn để ngay ngắn và phủ cờ đỏ sao vàng lên người, gây xúc động và thu hút sự chú ý của

hiều người. Nhân dân từ các xã, huyện lân cận như Tam Kỳ, Quế Sơn, Tiên Phước... kể cả một số bà con người Quảng Ngãi đi buôn bán kéo tới họp sức đấu tranh ngày càng đông, họ đồng thanh hô vang khẩu hiệu: “Đả đảo bọn giết người; bồi thường cho người bị giết hại.. “. Hết đợt này đến đợt khác, lúc đông nhất có tới 5.000 người. Nhân dân ở Chợ Được còn nấu cơm để phục vụ cho những người trụ bám đấu tranh.

Lúc này Huyện uỷ Thăng Bình đang tổ chức một cuộc họp gấp đậy, nắm bắt được tình hình, đồng chí Phan Tôn, Phó Bí thư Tỉnh uỷ đứng ra lãnh đạo cuộc đấu tranh, hướng cuộc đấu tranh đi đúng hướng, tránh để bị địch khiêu khích, lấy cớ để đàn áp nhân dân ta. Nhưng quá phần nổi về tội ác dã man của địch, nhân dân ta vẫn xông vào, vừa cô lập từng tên lính, vừa tranh thủ vận động binh lính ủng hộ cuộc đấu tranh. Nhiều người đã tước vũ khí, bỏ cát vào nòng súng chất thành đống, cắt dây điện thoại làm cho sự liên lạc của địch bị gián đoạn. Bọn địch cho máy bay ném lựu đạn vào đám đông quần chúng nhân dân đang đấu tranh làm chết thêm năm người, đồng thời rải truyền đơn hăm dọa, bắt nhân dân giải tán.

Quân địch đóng ở Hà Lam được lệnh của Quận trưởng kéo xuống Chợ Được giải toả cho đơn vị đồn trú. Nhưng chưa đến nơi, chúng đã bị nhân dân bao vây đấu tranh. Nhiều chị, nhiều mẹ dững cảm lẫn xả ra đường cản xe, buộc chúng phải quay về. Chiều hôm ấy, tại ngã tư Hà Lam địch còn bắn chết bốn người và bắt một số bà con sống ở gần Chợ Được về tra tấn.

Mặc dầu bị hăm dọa khủng bố, ngày thứ hai (5/9/1954), nhân dân vẫn tiếp tục đòi chỉ huy đồn bồi thường nhân mạng, cứu chữa người bị thương. Các mẹ, các chị tranh thủ vận động từng người lính, dùng lời lẽ thiệt hơn để làm cho chúng nhận thấy được sai lầm tội lỗi và đồng tình với nhân dân đấu tranh. Một số binh lính đã tìm cách bỏ trốn về quê hương, gia đình. Sau nhiều lần đại diện nhân dân đấu tranh với chỉ huy đồn, hai bên đã đồng thuận lập kiến nghị lên Uỷ ban Quốc tế, Tổ Liên hợp đình chiến trên địa bàn Quảng Nam tại Dốc Sỏi (Núi Thành). Tên Trần Hải đã cùng đi với bốn đại diện của quần chúng nhân dân đến Dốc Sỏi yêu cầu cơ quan có trách nhiệm đến hiện trường để giải quyết.

Ngày 6/9/1954, ta tiếp tục lãnh đạo nhân dân đấu tranh buộc bọn chỉ huy đồn phải chuyển 23 đồng bào bị thương đến bệnh viện Hội An cứu chữa và khâm liệm, an táng 43 người đã chết ở phía Tây Chợ Được.

Đêm 6/9/1954, Tiểu đoàn trưởng 611 của địch đưa quân từ Hà Lam xuống vây Chợ Được, 5 giờ sáng ngày 7/9/1954 chúng nổ súng tấn công làm chết thêm ba người nữa và bắt tất cả binh lính của đơn vị đồn trú tại Chợ Được về quận xét về tội bị Việt Cộng đầu độc. Đại đội 4 bảo an đồn trú tại Chợ Được tan rã.

Cuộc đấu tranh kéo dài 3 ngày, thấy xu thế của cuộc đấu tranh có thể dẫn đến bất lợi, Huyện uỷ chỉ đạo cho quần chúng giải tán, vì cuộc đấu tranh đã thắng lợi. Địch đã nhượng bộ và nhận lỗi trước nhân dân, chịu mọi chi phí cứu chữa người bị thương, chôn cất người chết và bồi thường thiệt hại cho thân nhân người bị hại.

Để ghi lại tội ác của Mỹ - Diệm và tưởng nhớ đến những người đã ngã xuống cho cuộc đấu tranh vì quê hương, vì lý tưởng cách mạng; một đài tưởng niệm đã được xây dựng ở gần Chợ Được.

4. Khảo tả di tích:

Đài tưởng niệm cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được xây dựng trên một khuôn viên khá rộng, có diện tích 8988m², có tường rào cổng ngõ bao quanh khá kiên cố. Phần tượng đài được xây dựng khá quy mô với một hình khối cao khoảng 5m, thể hiện 3 người đứng tựa lưng vào nhau, bao gồm: một cụ già cầm chắc cây gậy trên tay, một cô gái đang cầm nón lá và một thanh niên đang bồng một em bé bất động trên tay. Phía sau tượng đài là hai bức phù điêu bằng xi măng đắp nổi, mô tả quá trình đấu tranh của nhân dân Hà Lam - Chợ Được trong cuộc đấu tranh ngày 04/9/1954. Giữa hai bức phù điêu là một bệ thờ, phía trong bệ thờ có dòng chữ “Tổ quốc ghi công”, phía trước bệ thờ là một lu hương to được đúc bằng xi măng. Phía trước tượng đài là một tấm bia bằng đá hoa cương màu trắng, viền xanh ngọc khắc chìm chữ màu đỏ ghi dấu sự kiện.

Trong khuôn viên đài tưởng niệm được trồng nhiều loại cây để tạo cảnh quan như hoa sứ, vạn tuế, các cây dương liễu được cắt tỉa rất gọn gàng.

5. Loại hình di tích: Di tích lịch sử

6. Giá trị khoa học lịch sử:

Cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được đã góp phần cổ vũ mạnh mẽ phong trào đấu tranh cách mạng toàn miền Nam lúc bấy giờ, ghi thêm một nét son chói lọi trong lịch sử đấu tranh của dân tộc.

Cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được thể hiện rõ tinh thần kiên trung, bất khuất của nhân dân Thăng Bình nói riêng và nhân dân Quảng Nam nói chung đã ngã xuống cho cuộc đấu tranh vì quê hương, vì lý tưởng cách mạng.

Cuộc đấu tranh Hà Lam - Chợ Được là chứng tích tội ác tố cáo bộ mặt tàn bạo, phi nghĩa của bọn Mỹ - Diệm đã gây ra cho những người dân trên quê hương này.